

A KERTEK REJTETT TARTALÉKAI A MADÁRBIRSEK

A hupeji madárbirs termései

A rózsafélék (Rosaceae) igen népes családjába számtalan közismert és fontos dísz- és élelmiszernövény tartozik.

Díszként kertjeinkbe többnyire mutatós virágjaikért ültetjük ennek a családnak a tagjait, többek között a díszcseresznyéket vagy a madárbirseket.

VÁCRÁTÓTI GYŰJTEMÉNY

A Nemzeti Botanikus Kertben nemzetközi viszonylatban is kiemelkedő a madárbirs-gyűjtemény, amely mintegy 200 fajból és fajtából áll. Ez – a tudatos gyűjteményfejlesztési elképzelés mellett – annak is köszönhető, hogy többségük jól viseli a sanyarúbb környezeti viszonyokat is. A madárbirsekkel foglalkozó legjelentősebb kutatók szívesen látogatnak Vácrátóra tanulmányozni őket.

A madárbirsek sokféleképpen felhasználhatók, levéltetűkkel, virágaikkal, terméseikkel díszítő fajok sokasága található köztük. Alkatuk sokfélesége is segíti felhasználásukat a kertekben. Jól-lehet a madárbirsek némelyike megvásárolható a kertészeti árudákban, méltatlanul mellőzzük őket a kertjeinkben. Ezúttal néhány, az európai faiskolai forgalomban is beszerezhető, idehaza is jól felhasználható madárbirset mutatunk be.

A madárbirs (*Cotoneaster*) igen változatos nemzetség, tagjai közt kisebb fákat, kisebb-nagyobb bokrokat, lecsepült és földön kúszó 2-10 centiméteres cserjéket is találunk. Általában lombhullatók, de sok a féllörökzöld, örökzöld faj is.

Fénylő madárbirs

Sűrű, ívelt ágú lombhullató cserje a 2-4 méter magas fénylő madárbirs (*Cotoneaster nitens*). Kérge vöröses- vagy szürkésbarna, levelei ragyogó zöldek. A virágok május-júniusban 3-8-asával nyílnak, a szirmok rózsásak. Termései szeptember-októberben érnek, fénylők, bíborfeketék, 6-8 mm átmérőjűek. Levelei ősszel az aranyárga és a vörös árnyalataiban pompáznak. Igen tágtűrő, könnyen kezelhető, talajban nem válogat. Szoliternek vagy cserjecsoportokba alkalmas.

Természetes élőhelye Szecsuan tartományban, Kínában, 1900-3000 méter magasságban, elegyes erdőkben, patakpartokon, cserjés lejtőkön van.

Fűzlevelű madárbirs

Örökzöld, nálunk inkább féllörökzöld, felálló ágrendszerű, terebélyes cserje vagy 5-8 méterig megnövő kis fa a fűzlevelű madárbirs (*Cotoneaster salicifolia*). Kezdetben molyhos ágai vöröses- vagy szürkésbarnák. Levelei változatosak, a levéllemez felszíne a kidomborodó erektől ráncos, kopasz, a fonák szürkén molyhos. Fehér, szétterülő szirmú virágai sokvirágú bogernyőben nyílnak, a termések fénylő skarlátpirosak, tojásdadok, 3-7 mm átmérőjűek. Júniusban virágzik, októbertől érnek a sokáig az ágon maradó termései.

Sokoldalú dísz. Mutató örökzöld lombja egész évben látványos, de leveleinek egy része ősszel bronzosra, pirosra vagy sárgára változik. Bőséges virágzása és sokáig megmaradó fényes piros termései is vonzóvá teszik. Számos fajtája van, köztük alacsony vagy kúszó típusok is. Az alapfaj kiváló sövénynek, takarónövénynek, szoliternek. Az alacsony fajták tömegesen ültetve alkalmasak rézsűkre, talajtakarásra. Teljes napra vagy

A fénylő madárbirs virágai

A fénylő madárbirs termései

A fűzlevelű madárbirs virágzata

FOTÓ: FRÁTER ERZSÉBET

A MADARAK NEM SZERETIK

A nemzetség tudományos neve a görög-latin, birs jelentésű *cotoneon* szó, valamint a „szerű, hasonló” -*aster* képző összetételéből ered, és egyes fajoknak a birsére emlékeztető levelére utal. Magyar elnevezésük megtévesztő, mert a madarak kevésbé szeretik, sőt kifejezetten elkerülik a terméseiket. Emberi fogyasztásra nem alkalmasak, enyhén mérgezők lehetnek.

A fűzlevelű madárbirs termései

félárnyékba ültetve szinte mindenféle kertben megtalálja a helyét. Könnyen nevelhető, jól tűri a szárazságot, talajokban nem válogat, igaz, a tömör típusokat nem szereti.

Közép- és Délnyugat-Kínában őshonos, ott hegyvidéki kevert erdőkben, tisztásokon, bokros lejtőkön él 400-3000 méter magasságban.

Hupei madárbirs

Lombhullató a hupei madárbirs (*Cotoneaster hupehensis*). 2-4 méter magasra nő, ágai vékonyak, vörösbarnák, kopaszok. Levellei elliptikusak, tojásdadok, vékonyak, felszínük kopasz, fonákuk szürkén molyhos. A bogernyő virágzat 3-7 hófehér virágból áll. A termések ragyogó cseresznyepirosak, göm-

bölydedek, 7-8 mm átmérőjűek. Május-júniusban nyílik, augusztus-szeptemberben érnek termései.

Az egyik legcsinosabb madárbirs, kecsesen ívelt ágaival, fehér virágzuhatagával, cseresznyepiros terméseinek tömegével. Szoliterként ültessük.

A természetben Kína középső tartományában, elegyes erdőkben él 500-2600 méter magasságban.

Dúsvirágú madárbirs

Lombhullató a dúsvirágú madárbirs (*Cotoneaster multiflorus*), magassága 0,5 és 4 méter között változik. Ágai vékonyak, vörösbarnák, levellei kékeszöld árnyalatú-

ak. Laza bogernyőkben 5-21-esével nyílnak a fehér virágai, a gömbölyded-hosszú-kás vagy körte alakú termései 8-10 mm átmérőjűek, vörösek vagy lilászörösek. Május-júniusban virágzik, augusztus-szeptemberben érik a termése.

Ívelt, kecsesen szétálló ágaival az egyik legelegánsabb madárbirs, tavasszal dúsan elborítják a virágok. Őszi lombszíne élénk-sárga. Mindenféle talajtípuson szépen díszlik, sövénynek, rézsűre, csoportba, kerti rácson nevelve, napon és félárnyékban tartható. A madárbirsek között gyakorlatilag teljesen kórokozó- és kártevőmentes.

Kína középső és északnyugati tartományában, Közép- és Délnyugat-Ázsiában ősho-

A bőrlevelű madárbirs virágzó ága

A dúsvirágú madárbirs virágai

A hupeji madárbirs virágzó bokra

nos. A természetben sűrű és ligetes kevert erdőkben, erdőszegélyekben, vízfolyások mentén, bozótosokban nő.

Bőrlevelű madárbirs

Örökzöld, 1-4 méter magasra növő cserje a bőrlevelű madárbirs (*Cotoneaster lacteus*). Ágai élénk vörösbarnák, levelei bőrneműek, fénylő sötétzöldek, fonákuk sárgán molyhos. Sokvirágú bogernyőbe tömörülnek krémfehér virágai, termései élénkvörösek. Május-júniusban nyílik, szep-

tember-októberben érnek és sokáig az ágakon maradnak a termései. A madarak a többi madárbirshez képest is érintetlenül hagyják.

A természetben Délnyugat-Kínában, Szezsuan és Jünnan tartományokban él hegyi füves lejtőkön, bozótosokban, vízfolyások partján, 1800-2700 méter magasságban.

A Föld meleg mérsékelt éghajlatú területein igen elterjedt, népszerű díszcserje az északi és a déli féltekén. Nem véletlen, hiszen edzett, örökzöld a lombja, muta-

tások a virágai és a termései, és sűrű magas sövény nevelhető belőle. Szoliternek ültetve is nagyon szép. Tág tűrésű, igénytelen, várostűrő, talajokban nem válogat, nálunk keményebb teleken károsodhatnak a levelei.

Változatosak és ellenállóak

A madárbirsek kevés ráfordítást igényelnek. Nagy változatoságuk miatt mindenféle típusú kertben, így a házikertekben is szerepet kaphatnak. Néhány centiméter magas kúszócserjék, bokrok, kis fák, a virágaik sokszor igen bőségesek, fehérek vagy rózsaszínek, termései a vörös, bordó, sárga, fekete minden árnyalatában érnek. Kiváló az őszi lombszínük, különösen kárminpiros, karmazsinpiros, bordó színárnyalatokban gazdagok. Jó mézelők.

Meszes, sovány, száraz, homokos, kavicsos vagy tápdús nyirkos talajokon egyaránt jól fejlődnek, a laza talajokat jobban kedvelik. Jól viselik a szárazságot és a légszennyezést, a lombhullató fajok a legkeményebb téli hidegeket is. Rendszeres metszést nem igényelnek, a madárbirsből nevelt sövényt ősszel nyírjuk. Pajzstetvek és takácsatkák megtelepedhetnek és a tűzelhalás nevű baktériumos betegség is jelentkezhet rajtuk, de az ezekre való érzékenységük nagyon különböző.

Szaporításukhoz téli rétegzés után tavasszal vessük el a magokat, azok gyakran 1-2 évig elfekszenek – nem csíráznak. A lombhullató fajok és fajták a nyár elején zöld dugvánnyal, az örökzöldek nyár végén fél-fás dugvánnyal is szaporíthatók.

A madárbirsek a megérdemeltől kevesebb figyelmet kapnak. Melegen ajánlom őket ültetésre, mindenki találhat köztük magának és a kertjének megfelelőit.

VITA A FAJOK KÖRÜL

A madárbirsfajok számának megállapításában komoly rendszertani vita folyik a botanikusok között, főként az úgynevezett apomiktikus kisfajok megítélése miatt. Egyes felfogások szerint 90 faj van, mások mintegy 300-400 fajt tartanak számon.

A madárbirs-monográfia 347 fajt vesz fel, ezek közül Európában 7, Magyarországon 3 védett faj őshonos.

A bőrlevelű madárbirs termékes bokra